

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 8. АПРИЛА 1879.

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 п. месечно. — Претплатата се шаље Крнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашиље овај лист.

ХРВАТСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ,

ЊЕГОВА САДАШЊОСТ И ЊЕГОВА БУДУЋНОСТ.

Два три ли дана иза онога, како се пригодом прве представе „Травијате“ догодила у народном позоришту позната она саблазан, донеле су овдашње новине вест, да ће се опера 15. маја о. г. укинути.

Пошто се та вест у загребачким круговима стала на разне начине тумачити, држим за дужност, да и ја коју рекнем с разлога, не би ли тим потакао вишестрано и корисно расправљање о тако важном предмету, док је још времена.

Унапред констатујем, да се мене врло чудно дојмило то смртно звено опери, зазвонив управо у најнезгоднији час. Јер огласивш се а темпо после оне саблазни и нехотице ми дозва ове мисли: или су надлежни кругови, који имају одлучивати о напретку, или назатку хрватског позоришта, споразумни с догађајем од 11. марта, или нису споразумни. Ако су споразумни, те га одобравају, тада или им је добро дошао, да своју рођену одговорност за унашређење наше уметности свале са своје немарности на леђа „опићниства“, које ју је „одсудило“, или, да то учине, како се већ у неком листу рекло, с особне иенаклоности према опери. Ако нису споразумни, тада изгледа, као да су га се преплашили, па им ваља једном и „опићи жељи“ савесно одговорити.

Види се дакле свакако одатле, да је био ово најнезгоднији час трубити у свет гласове о закључцима, за које се хоће врло мирна и врло патриотична расправљања.

Било међу тим како му драго, ја ћу већ у напред рећи, да не могу у пркос свима злокобним гласовима веровати, да ће се укинути опера, а то ћу да оправдам овим чланком, у ком ћу покушати, да испитам стање наше драме и

наше опере, и последице, које би настале с укинућа опере и битне услове њиховом даљем на предном опстанку.

Са жалошћу ми ваља признасти, да се од сталног уведења опере на нашем позоришту, дакле од г. 1872, почeo међу драмом и опером развијати врло пагубни антагонизам. То јест, настала је нека неумесна конкуренција о првенство, а то натицање уродило је неслогом, и то таквом неслогом, да она данас прети расулом читавом заводу, подигнутим толиким трудом, толиким жртвама и толиким надама целог хрватскога народа.

Извори тог антагонизма, тог непрестаног трвења једне и друге грane, имају се потражити понадире у управи самој, за тим у општинству, а напокон у самом позоришном особљу.

Овом чланку није задатак писати повест хрватског позоришта, нити критиковати рад свих оних управа, што их је наше позориште већ преживило, — томе сад овде нити је места, нити су ми на руци сви податци, који би могли служити за темељ таковој критици. У главном ми је само констатовати, што се већ давно признало, да су све управе до данас биле само покуси, да су биле мањакве, које се неуредних одношаја на позоришту, које с нестручковњаштва и недостатка драматуршико-управне вештине, које са свога одношаја према влади.

За ваљану управу позоришну изискује се само један човек, а тај мора да је читав и самосталан; он мора да је стекао практичне вештине, те да познаје сва уметничка и техничка средства и финесе за управу великог уметничког института, а за тим да није присиљен покоравати се моћном упливу виших фактора, који си присвајају неки посве неосновани

и по напредак позоришта штетни надзор, већ само правим потребама, које му показује око струковњаштва и срце домаљуба.

Радо ћу допустити, а и признајем, да је слега тога понешто било у нашим позоришним управама, а не ћу двојити ни о патриотизму, — ал' су све то одмаздили с друге стране наши ситни одношаји, који нису никад знали лучити ствар од особе, сврху од средства, пожртвовање од таштине.

К свим споменутим манама и недостатцима пријуджили су се већи захтеви публике, увела се год. 1868. оперета, кашње мешовита опера, а напокон г. 1872. и стална опера. Тиме се буџет отеретио, те почeo расти дуг.

Сталним уведењем опере још се више отештао положај управе, те она није обратила једнаке пажње обадвема гранама хрватског позоришта, а више тога пропустила је учинити, да осигура народном хрватском позоришту сталну будућност и сталан напредак.

Садања је управа морала услед знатног дефицита приступити и к знатној редукцији плате драматског и оркестралног особља. Како ли несрећна и неправедна беше та замисао, најбоље су доказале врло честе размирице са драматским особљем, јер се у њ бацила клица уверења, или ако хоћете сумња, да се оно понижује. То је урођило кликом: „Драма плаћа оперу!“

Јасно је, с каквом је љубављу под тим околностима драма ишла на извршивање свога уметничког задатка, пошто се није ни обезбеђењем своје будућности отиштила. Борило се управо само о екзистенцији — а за напредак — —

Толико су посредно или непосредно допринеле антагонисму. Да како да се то збивало по вишем налогу. (Не без обзира на виши разбор. У.)

Опћинство са своје стране носи такође неку одговорност ради тога, што је антагонизам ове године постигао вршак, јер је фактично протежовало оперу, а клонило се драме, што најбоље сведочи полазак представа. Тако су се „Фуршам болти“, најдуховитији и најкраснији игроказ и новитет ове сезоне, приказивали пред празном кућом, док ће опера „Чувидски и лес“ која се у Загребу кроз две године бар 30 пута певала, још и данас напунити кућу.

У том се смеру да како не може прописиватиничијем укусу, а најмање страним елементима,

али би се могло и морало очекивати од патриотичног и угlaђеног дела хрватског загребачког опћинства, да ће драму, којој је задатак с гледишта народног свакако виши него опери, крепко подутирати. Непотпуни ансамбли и још лоши комади да како, да су га мало кадри пријући, најмање ће иха привући у драму супротне нам елементе.

Позоришно особље напокон са своје стране криво је антагонизму, што драматско особље мисли, да је тиме на неки начин понижено, подређено, што ужива знатно мање плаће од оперног особља, а ово опет, што мисли, да је, јер је боље плаћено, узвишено над оним првим. То су врло криви појмови, јер чланови хрватског народног позоришта, били они представљачи или певачи, у свом су чину посве равни, шта више, гости опере, премда боље плаћени, нису равни стално ангажованим глумцима. По целом свету пак бива, да се певачи боље плаћају од глумаца, јер се и пре истроше од глумаца. Са тог је гледишта дакле најмање оправдано трвење.

Тако стојимо дакле с раздором и његовим поводима. Да видимо сад на посе стање драме и стање опере.

Хрватска драма, ако није за задњих година назадовала, напредовала сигурно није. Ваља овде лучити продукцију, која је нешто нарасла од приказивања, које није напредовало, јер под напретком приказивања разумевамо узгој новог врсног нараштаја и угlaђење и усавршење глумаца, који већ дуже времена раде. Фрајденрајх и Мандровић, Милан, Сајевић и Бан, Ружићка и Бајза, Краљева, Перисова и Сајевићка — то су силе, које су већ постигле, што су могле постићи. Остају још Фијан, Петернекова и Фрајденрахова, — зар је на њима сва будућност?

Изгубисмо Јовановића, истина његовом кривњом, Собјеску интригом, а та иста интрига привлачи к себи Ружићку, Бана, Антона, — друге чини безбрижним за завод на ком делују. А што онда?

Погледајмо сад, чим се хранимо.

Класична драма је посве немогућа, јер нити имамо јунака нити јунакиње, нити ансамбла, декламаторни и патетични комад има само Мандровића и Перисову, а има ће Фијана (Есекс) и Петернекову; фина дворска игра има само Ружићку и понешто Мандровића, ал' нема љубав-

ника, (ове партије суплира Фијан, ал' његово је право поље већ споменуто, — пак... aut Caesar, aut nihil), комедија и карактерна игра, па шаљива игра још су најбоље оскрбљене, премда је и у њима ансамбл врло непотпун. Лакрија и пучки комади немају правих репрезентаната, премда би се првој могли прибројити Сајевић и Антон, а другој Фрајденрах.

Према томе може си свако сам лако израчунати, колико нам тога недостаје и да ли одговара овакав ансамбл задањи уметничког института? То је можда могло задовољавати пре 10 до 15 година, ал' данас више не, а чим даље, тим мање ће моћи задовољавати.

Хрватска драма дакле не одговара свом задатку ни погледом на број својих сила, нити погледом на свој репертоар, пошто се мора ексклузивно држати уско одмерених граница. А ипак би имала њезина сврха бити еминентно важна по развитку наше књижевности, хрватског језика и

уметности. Па ако то она сад или још није, то је само наша кривица, јер смо је до сад премало ценили и за њу се бринули.

С тога би прва и главна дужност интенданције морала бити, да настоји, да достојно попуни ссобље. Ја ћу према томе и према ономе, што ће још следити, ставити на крају чланка образложене предлоге.

Што се опере тиче стање је посве другачије него код драме. Од мало година од како се опера у нас стално почела певати, она је годимице напредовала, те се мора без оклевања признати, да је она ове године постигла вршак своје дотораности.

Ту се ваља да како ставити на искључиво становиште уметности, па се упитати, да ли је опера одговорила главним захтевима уметничког извађања, а за тим, да ли је привредила штогод хрватској гласбеној уметности?

(Наставиће се.)

Л И С Т И В И

П О З О Р И Ш Т Е .

* (Народно позориште у Београду.) „Српске новине“ пишу: „Андијана Лекуврерова? Ко би чуо за славни глумицу прошлога столећа, да је нису њени земљаци изнели у драму! Францези с поштовањем спомињу њено име. Она је људица. А зар мислите, да се уметник на томе подбу изгуби? Зар његово име после смрти за навек изчезе? Не! Утисци глумаца на гледаоце јесу моментани, али су они достајаки; да се упију у душу слушаочеву. Зар вам ни једна суза, коју пустите у позоришту, није нала на срдце? Зар после представе не идете своме дому срцем чистијим? Утисци прелазе од рода на род — вечни су. Глумац је дао тело драми. Он влада целом множином гледалаца. Бурно олобравање му је као угодан ветар, који тера лађницу својој мети. Али и ако по неки пут дође бура, нека се не боји, него нека корача напред. Талија му је одредила звезду. Она му спја на небу.“

Андијана је живела у прошлом столећу, па је опет успомена на њу живча. То је оно што вели Виктор Иго: „Pour qu'un esprit donne toute sa clarté, il lui faut la mort.“

У четвртав 22. о м. гледасмо „Андијану Лекуврерову“ од Скриба Легуве-а. Ми ћемо у кратко рећи што о њој. — Младу глумицу љуби Мориц, гроф саксонски. Жена војводе булоиског љуби Морица. Ето јој супарнице. Слатке починије. Војводкиња је тражила ма какав начин, да се освети својој супарници. Оне се познаду у једној кући, у улици Гранж-Бателијеру. Четврти је чин... Он је понајбољи. Ве-

лика госпоштина захтева од Андијане, да им штогод из своје улоге изговори. Поштен карактер њен међу тако писке карактере. Мориц је до војводкиње. Андијана почне Федру.

У говору се окрене војводкињи продужујући: Ови, goutant dans le crime une honteuse paix, ont su se faire un front qui ne rougit jamais! То је било доста... Das eifersüchtige Weib ist eine erboste Schlange, вели Берне. Киту цвећа посугу отровним прашком шаље војводкиња Андијана, ону киту, коју је дала Морицу. Она умре у оном тренутку, кад јој Мориц вели, да ће је за жену узети.

Погледамо ли комад ма са које стране, он је лепо израђен. Заплет ваљан, пун ефекта, који гледаоца јако потресе, дијалог чун — у опште комад ваљан.

Г-ђа Штроцијева почастила нас као Андијана. Чим се појавила, публика ју је поздравила, које је и у току представе чинила. То је знак колико наша публика уме да цени њено уметничко играње. Сваки покрет био је карактеристичан. Онај жар нежне љубави, па после ону патњу извела је она тако, да смо са њом били потпуно задовољни. Ми ћемо је задржати у лепој успомени, а мислим да ће и она нас.

Приказивање комада било је дивно, поред ваљане игре г. Јовановића (Мориц), п г. Рајковића (Мишель) А и вешто изведена игра г. Суботића (Шатељ) пријатно нас је дирнула.“

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

48. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 33.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 8. АПРИЛА 1879.

Први пут:

ДРУЖИНА

Шаљива игра у 5 чинова, написао Е. Скриб, с француског превео Д. Н. Јовановић.

ОСОБЕ:

Гроф Мирмон, пер француски	Рајковић.
Цезарина, његова жена	Д. Ружићка.
Агата, кћи његова од прве жене	Л. Хаџићева.
Едмунд Варен, млад адвокат	Лукић.
Бернардеть, лечник	Ружић.
Оскар Риго, рођак цезаринин	Добриновић.
Гроф Монтликар, научењак	Зорић.
Зоја, његова жена	М. Рајковићка.
Дитиље, књижар	Марковић.
Сан Естев, песник	Јовановић.
Дерусо, живописац	Десимировић.
Слуга код Монтликара	Ћирић.
Слуга код Мирмона	Поповић.

Догађа се у Паризу: први чин код Монтликара, други код Освара, остале три чина код Мирмона.

У среду 11. априла Свечана представа у прославу сребрне свадбе њихових царских и апостол. краљевских Величанства краља Фрање Јосифа I. и краљице Јелисавете, с новом поделом улога први пут: „Марија Стјуартова“. Жалосна игра у 5 чинова, написао Фридрих Шилер.

Ко од наших претплатника жељи своја места за свечану представу задржати, нека се изволи тога ради пријавити у позоришној писарници најдуже до среде до 10 сахата пре подне.

Умољавају се поштовани претплатници, да би први, други, а сада већ и трећи део своје претплате изволели исплатити у трговини браће М. Поповића.

Улазнице могу се добити у писарници позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после по дне, а увече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.